

Radikální náprava byla by prostě v tom, aby Akademie svedla do svého lůna více a hlubšího života, mocnějšího a svěžejšího života literárního, než ho má posud, aby se obrodila mladými uměleckými směry; aby Akademie přestala býti úzkou stranou a klikou, pevností literárního konservatismu a stala se ve svém složení výrazem naší moderní literární skutečnosti a evoluce. K této opravdové a poctivé reformě se korporace tak ztrnulá asi sotva odhodlá, a proto zůstanou všechny návrhy opravné pouhou papírovou hračkou a thematem — akademických diskusí.

Zdá se, že již se samým pojmem akademie jest sloučena fatalita omezenosti a ztrnulého reakcionářství, které se uzavírá před všemi živými silami, dělnými silami dneška. Tak ku příkladu největší autoři Francie v devatenáctém věku, vlastní tvůrci klasického románu francouzského, Balzac a Flaubert, nepřekročili nikdy prahu Akademie, která vítala lidi významu nekonečně menšího a efemerního. A „historie jedenačtyřicátého fauteuilu“ uvádí ještě řadu krásných a cenných jmen, která vesměs zůstala — před prahem richelieuovské instituce. Ale v této tradiční ztrnulosti, v tomto dobrém právu na antidiluvialnost šla naše Akademie nejdále, mnohem dále než analogické instituce cizí: dnes dusí se vlastní úzkoprsostí, zkomírá vlastním exkluzivismem.

Článek p. Vrchlického to cítí a upřímně vyslovuje.

Nemá-li zůstat pouhou časopiseckou muškou a efemerkou, musí vyvoditi pan Vrchlický mužně ze svého poznání důsledky.

Bude to pak otázka, pokud Akademie jest schopna života, to jest obrody.

O rinovarsi, o morire — buď se obrozovat nebo zemřít, platí i pro Akademie jako pro všecko pod sluncem.

Leden 1906.

Pan K. B. Mádl v „Národních listech“ ze 14. ledna [1906]

vytýká nám „nervosnost“ a „nenávistné invektivy“ a mluví pohrdavě o literárních heroltech, „kteří hltavě vyhlížejí po každé sensaci nejnovějšího data“ a „radostně uprají titul umělce“ někomu, koho nedávno ještě prohlašovali za genia. Nervosními nás p. Mádl neučiní — odpovíme mu klidně a věcně.

Kdyby byl p. Mádl poctivým čtenářem a referentem a ne divadelním intrikánem, musil by věděti: 1. že ani Julius Meier-Graefe sám *neupírá titulu umělce* Böcklinovi — naopak: jmenuje řadu děl jeho, hlavně z mládí, která prohlašuje za celá a dokonalá, harmonická díla malířská a umělecká; odpor jeho jde proti *populárním* dílům Böcklina věku pozdějšího; 2. že F. X. Šalda, autor studie o knize Meier-Graefově,¹ neztotožňuje se ve všem s kritickým stanoviskem Graefovým a přiznává výslovně, že kritika Meier-Graefova jest pravděpodobně místy *úzká* nebo po případě i v detailech *pochybená*; těžiště a vlastní význam knihy vidí v její *diagnose německé umělecké nekultury*; 3. že v celé studii Šaldově není žádná stopa po *radosti* z toho, že se vystupuje s pochybami o geniálním významu Böcklinově — naopak lítost a stesk z doby, v níž jsou možna tak těžká a zásadná ne-

1 - [Viz zde str. 34—59.]

dorozumění; 4. že není rozporu mezi dnešní studií o Böcklinovské otázce a — *básni Turgeněvovou*, která byla otištěna ve „Volných směrech“ před pěti lety krátce po smrti Böcklinové: básně Turgeněvova neoceňuje nijak přece uměleckou hodnotu díla Böcklina — nehledíc ani k tomu, že ruka, která vložila tehdy do „V. směrů“ onu báseň, není totožnou s rukou, která nyní napsala studii o Böcklinovské otázce.

Nenapadá nám zde hájit díla Meier-Graefova proti mádlovské sotise. Pan Mádl jest pán nad jiné pružný a učelivý — jenže vždy na cizí útraty. Vždycky nakonec „recipoval“ za pět let člověka, kterému nerozuměl nebo jemuž spílal před pěti lety. V prvním všeobecném pobouření nad novotářem vyl p. Mádl chytře s vlky, aby později potichu a nepozorovaně přešel na jeho stranu a kořistil z jeho objevů. Nemusí být člověk zrovna prorokem, abych mohl tvrditi, že této tiché a problematické satisfakce dostane se za několik let i Meier-Graefovi. . .

O něco dál staví p. Mádl proti nám „nervosním“ a „rámusovým“ — „*tichou a spolehlivou energii pracovníků*“, do jichž skupiny řadí i sama sebe. Nuže, jest třeba říci zcela otevřeně, že p. Mádl mezi ně nenáleží, že *žádným spolehlivým pracovníkem* vědeckým není. Podjal se před lety sepsání velikého díla historického, všeobecných dějin výtvarných, a utekl zbaběle od prvních začátků; nenaplniv ani desetiny díla, nechal je rozpracované nakladateli a kterémukoli laskavému pokračovateli. . . To jest „*spolehlivá energie pracovníka*“, již se máme učit od p. Mádra? A div, že podobně nedopadlo to s monografií o Mánesovi. Poslední sešit dal na sebe čekat dlouhé, dlouhé měsíce, a když vyšel, nepřinesl, co přinést měl: *vlastní kritickou syntesu*, charakteristiku díla Mánesova, charakteristiku umělce, jeho vývojový význam v českém malířství, postavení mezi minulostí a budoucností, jeho smysl v národní psychologii. *Tento vlastní kritický úkol si p. Mádl odpustil*. Dokončil v posledním sešitě s nouzí jen životopis, neboť celé dílo bylo psáno s ledabylostí od sešitu k sešitu, bez jednotného architektonického plánu a bez jakékoli kritické metody, a je proto (přesto, že je dovedeno do smrti umělcovy) nedokončené, necelé, neúměrné. Takový jest p. Mádl vědecký pracovník, tak spolehlivé energie! Nikoliv, na tento čestný titul p. Mádl nároků nemá; p. Mádl jest jen žurnalistický kritik a referent, žurnalistický článkář se vši náhodností, kolísavostí a. . . *nervosnosti*, již přináší tento pojem.

Nemáme dnes místa na dokreslení portrétu p. Mádrova, ale vrátíme se k němu, a to co nejdříve. Doufáme, že nám k tomu poskytne pan Mádl sám zase brzy ženerosně příležitost.

V únorovém sešitě „Naší doby“ dal se p. Laichter na choulostivé řemeslo:

na jakousi *recherche de la paternité* v českých uměleckých věcech. Choulostivé řemeslo, dvojnásob choulostivé pro moralistu. Já prý jsem otcem českého dekadentismu a ovšem proto osobou velmi ubohou. Není to sice pravda, ale nehněval bych se, kdyby tomu tak bylo. Soudím totiž, že dekadenci bývají vpravdě nejbliže ti, kdož před slovem dekadence utíkají jako děti před komínkem a kdo myslí, že stačí

opakovat na každé stránce třikrát slovo zdraví a mravnost, aby člověk již tvořil zdravě a silně. Já alespoň chtěl bych být otcem snad všeho v Čechách — vyjma romány a kritiky p. Laichterovy. Kritika, která pracuje tak prázdnou a mělkou šablonou, jako je p. Laichterova „dekadence“, zdravou a silnou není — a není vůbec ani kritikou. „Dekadence“ jest zde stejným zaklínadlem, jako bylo a jest jiným „cizáctví“, „kosmopolitismus“, „nihilismus“ atd.

Jedno mne však těší u p. Laichtera: že se zná implicitně k paternitě žalostného programu „Sbírky krásné literatury“ a že hájí její filosofický nonsens „neměnitelných pojmů dobra, pravdy a krásy“.¹

Zjednodušuje si však trochu příliš svůj úkol. Mluví pouze o neměnitelnosti krásy a „dokazuje“ jen ji. První a nemálo obtížnou část svého úkolu zůstal nám dlužen: totiž dokázat, že se dá ztotožňovat a stavět do stejné řady vedle sebe v umění dobro, pravda a krása; že pravdivé jest v umění krásné, že krásné v umění jest eo ipso mravné.

Ale obmezme se na krásu. Pan Laichter míní ušlechtilé, že jest to věčná transcendentní hodnota. Budiž. Věřím tomu také. Ale opakuju: *věřím*. Jest to předmětem mojí *viry* nebo mé *metafysické naděje* — ale ne historického a empirického *poznání*. Nedá se to *dokazovat*, jak se o to pokouší p. Laichter, a jeho důkaz dopadl proto tak, jak by musil dopadnout, kdyby byl i p. Laichter tak silným myslitelem, jak jest vpravdě slabým: bídne, žalostně, křivě, směšně.

Prý člověk cítil vždy krásu hvězdnatého nebe, bouření moře atd. — „nejen dnes, ale i *dávno*² tato krása byla, existovala“. A člověk ji cítil prý ode „*dávna*“ filosofickou reflexí jako projev zákona a řádu. Tak chce dokazovat p. Laichter, že krása jest transcendentní hodnotou!

Ne, p. Laichtře, dokonce ne! Noc nebo moře esteticky cítí člověk teprve *od nedávna*, člověk vysoké kultury — primitivní člověk se jich jen bojí a děsí. Každá psychologie, každá anthropologie nebo kulturní historie vás o tom poučí.

Ne. Pokud sledujeme citění a tvoření umělecké, nemůžeme nevidět, že jest podrobena evoluci: trojice pravdy, krásy, dobra není sjednocena, nýbrž žalostně rozdělena a znesvářena. A stejně znesvářena jest i krása sama. Přejde styl renesanční, a krásy a veleby gotiky nikdo necítí, nikdo nevidí — jest pro posměch a opovržení. A jak se dívá na Shakespeara XVIII. století? Cítí jeho krásu? Nebo naopak: jest jí netesným, temným, nesmyslným barborem? A pak zase více versa: romantikové a Racine! A tak dále.

A *právě proto*, že jest představa krásy proměnlivá a krása znesvářena s pravdou a dobrem, máme potřebí *metafysické naděje* o jejich totožnosti a transcendentní neměnnosti. Neboť jinak byla by naděje ta nepochopitelná, absurdní.

Ale právě ten, kdo v ni doufá nebo věří, nebude ji konfiskovat pro programy a prospekty a nebude popírat rozvoj, který ji musí ospravedlnit a zdůvodnit! A nebude moci psát ty kritické zaslepenosti, jaké píše p. Laichter.

A ad vocem „*nové krásy*“. Pan Laichter prý v ni nevěří, pro něho jí není. Ale jak mohl pak napsat stránku předtím: „*Dnešní malíř a příští malíř nechť ukáže*

1 - [Viz zde str. 118.]

2 - Velmi žertovné slovo při transcendentnosti.

nám v ženě něco víc než lepost, především i krásu její lidské rovnosti a důstojnosti, *keré si vydobývá a vydobude*.“ Tedy jsou elementy krásy, jichž neznalo staré umění, jsou vztahy a poměry, jichž musí umění teprve získávat a učit se zpracovávat! —

Na konci svojí epištoly cituje p. Laichter proti mně jakýsi všeobecný výrok nějakého nejmenovaného pána, který odsoudil en bloc „dekadentní literaturu“ a „dekadentní kritiku“. Nevím, kdo to řekl a při které příležitosti — ale neřekl nic víc než hrubé podezření a urážku. A ohání-li se dnes touto cizí zbraní nejmenovaného člověka p. Laichter, dopouští se nepěkného zákeřnictví, poněvadž nikdo nemůže se bránit této všeobecné, neprecisované obžalobě. Myslí-li p. L., že byl rozpor mezi moji teorií a praxí — dobrá, ale pak prosím *důkazy* a ne všeobecné nezávazné urážky, vypůjčené nevím odkud a od koho!

Vedle spisovatele p. L. odpovídá mně i nakladatel p. L. Neporozuměl však tomu, co jsem mu vytknul a reaguje proto nesprávně. Nepřekáželo mně na něm, že vystupuje s programem, s misí, s reformou — nýbrž se *špatným* programem, se *špatnou* misí, se *špatnou* reformou. Volnosti p. L. umí se sice dovolávat, ale *šetřiti ji u jiných neumí*: ve své odpovědi upírá mně *de facto volnost kritiky*. V Čechách opravdu dělali značnou měrou literaturu nakladatelé (vyhlíží také podle toho) — proč by jí nemohl dělati p. Laichter? Ale tito nakladatelé podléhali a budou podléhati víc a víc, jak se bude rozvíjet literární kultura, *soudům literární kritiky* — a podléhat jí musí tím spíše nakladatel, který vystupuje s takovým aplombem a s takovou reformátorskou dekorací jako p. Laichter!

Výtka o přečeňování anglického románu nebyla adresována nakladateli p. L., nýbrž české literární kritice. Pan L. uhýbá jí však tvrzením, že prý jen náhodou vydal na počátku anglický román. Tato náhoda rýmuje se sice špatně s jeho programovostí, ale jinak nepochybují o tom, že jest i mnoho, ach tuze mnoho *prostředních* románů *francouzských* a mnoho, ach mnoho místa pro ně v různých českých sbírkách!

Nakonec diví se p. L., že jsem vystoupil proti němu až po třech měsících. Sám prý budu nejlépe vědět proč. Nuže, povím, co vím. Moje glossa byla napsána pro 1. číslo V. směru, které mělo vyjít v říjnu, ale vyšlo až v lednu. Nuže, zde jsou ty tři měsíce, které znepokojují tolik p. Laichtera. Ale on má patrně pro ně jiný výklad; nevím jinak, co znamená jeho převtipně sugestivná nápověď. Nabídnul jsem mu snad knihu, již nepřijal? Stýkal jsem se s ním snad nějak a nepohodnul jsem se s ním? Nebo: co bylo mezi námi? P. Laichter bude tak laskav a poví mně to v příštím čísle „N. doby“.

Když napovědět, tož také dopovědět!

Moralistické násilnictví

Pan Laichter jása: namluvil si šťastně a namlouvá svým členářům, že jsem v 3. čísle „V. směru“ kapituloval. Vždyť prý nepíšu již ani *proloženě*, „neměnitelné pojmy dobra, pravdy a krásy“: tedy ústup na celé čáře! Opravdu, zapomněl jsem